

ČÍTANKA

pro

školy obecné jedno- až trojtřídné.

Díl I.

S psacím písmem ležatým.

Složili

Jan Štastný, Jan Lepar a Josef Sokol.

(Nezměněný otisk textu z roku 1896.)

Cena 40 h.

V Praze.

Cís. král. školní knihovlad.

1897.

Školní knihy, v c. k. školním knihoskladě vydané,
nesmějí se prodávati dražše než za cenu na titulním
jih listě udanou.

7

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HRADEC KRÁLOVÉ

Signat. č. U 1492

Inventár. š. 202243

i u

i u i u u

u i u u i

o

o o i o u o i

u o o i o u

a

a a i a o a u

o a a i a a u

á i i u i ó i á

á a i i u u ó

e

eaeoeie

ueaeoei

éáíúóüé

áàéèííü

y.

ye ya yuy

oye ya yu

áý'éýüý'é

ýý'ééááí

M

m i m o m e
m a m u m y

m i m i m o m o m i

m o m i m o m i m o

m e m e m o m e m i

m e m i m e m o m e

m a m a m u m u m a

m u m a m u m a m i

m y m y m u m a m o

m y m u m e m a m y

má

m í m é m ý

m é m i m á

ni ní ma má mo

má ma mý my me

mé me mi mu my

mí mé mý má mé

má_ma. má_mo má.

má_me má_mu. my.

mé. mé_mu. mi_mo.

u_mí. my u_mé_me.

L

li la le
lo lu ly

li li la la li la

li la la li la li

le le li la le le

le li la li la le

lo lo lu lo lu lo

lu le lu lo li lu

ly ly lu lo by lu

lu le lo la by lo

Im

li mi lá má li mü
 lý lá lé my má mé

me le. me li. me le me.

u me lu. u me le me.

ma lé. ma lá e mi la.

mi lý. mi lá li li e.

lo my. u lo mü. lá me.

lá ma li a u lo mi li.

my li. má lo u my li.

má má lo ú li. mo li.

v

v l m

ve le vi li vo lo vu

my a vy. vy-vo-lá-vá.

ví-me. u-mí-me. ve-li.

mí-vá-me. u-mý-va-li.

le-vý. le-vá. vy-lé-vá.

vi-lé-ma vo-lá-e-vu.

mi-lo-va-ly. u-vi-ly.

vá-le-li. má-me vá-ly.

u-le-vi-la. u-lo-vi-li.

S

s v l m

se ve so vo si vi su

so va vo sa lo so si.

lo ví se sí la sá lá.

se su lo se lí sá se.

ma so se o so lí lo.

ma lá e va se sí lí.

mí sí vá má mí su.

sa mé vá ly a mí sy.

o sé vá me u le sa.

d

d s v l m

du su do so de se da

do-my a sa-dy. do-ly.

ve-de-me. do-ve-de-me.

vi-dá a do-vi-dá se.

u do-mu se-dá-vá-me.

li-li vo-du do su-du.

do vo-dy dá-me so-dy.

vo-sa dá se do me-du.

li-dé se u-du si-li.

t

t d s v

te de ty dy to do ta

te ta ví ta la ví ta.

ó ty ví te! ó vy te to!

má te u my té mí sy.

dá te li mi to sí to?

te sá te. vy me te te.

mo tá te. ma te te se.

mo tý lo vé lí ta li.

ví tá me lé to mí lé.

k

k t d s

ko to ku tu ky ty ka

o-ko. ko-lo. ko-li-ky.

su-ky. ku-la-té ku-sy.

ka-sa. ve-li-ké ví-ko.

ko-sa. ko-vy. o-ko-vy.

ku-le se vy-ku-li-la.

ko-sa-mi se-ká-vá-me.

da-le-ká lu-ka. do-ly.

ka-li se. le-ká-me se.

b

b k t d

bo ko bu ku be ke ba

bo-by. o-bi-li. bo-ky.

bo-ty. ka-bá-ty. bo-dy.

o-ba bo-dy. so-bo-ta.

bý-vá-me u ta-bu-le.

by-li bo-si. o-bu-li se.

vo-dy ta-dy u-bu-de.

by-lo má-lo o-bi-li.

bí-li-me o-ba do-my.

n

n b k t d

ne be no bo nu bu na

ví-no. se-no. ma-li-na.

vi-nu. vi-ne-me. va-na.

no-vi-na. mi-ne. ne-má.

no-sí vo-du do va-ny.

má-me no-vé ná-do-by

na ví-no a na vo-du.

ne-su no-vi-nu. ko-mu?

to-mu i o-no-mu sy-nu.

p

p b n k

pe be pi bi po bo pu

pi-vo. to-pi-vo. po-le.

pi-la. pa-ta. lo-pa-ta.

by-li-na. lí-pa. pá-sy.

pá-vi. pá-nové. pi-da.

sy-pu. te-pu. ko-pa-li.

to-pí-me. to-pi-li-se.

pa-dá. po-le-pí. pá-lí.

lu-pe-ny o-pa-da-ly.

h

h s p b t d

re se ru su xi si ra

xi-ma. vo-ry. re-li-na.

vo-xi-me. ne-ka-xi-me.

o-ry-vá se. sá-xi-vá.

ra-me-tá. ra-my-ka-li.

xi-ma tu-re. re-be-to.

u-bo-xi si ne-ra-to-pi.

ko-ra dá se do-re-li.

vo-sa le-re po-re-mi.

c

c s x p b v
 ce se ci si co so cu
 do_má_cí a cí_xí v_e_no.
 o_vo_ce. lí_ce. o_pi_ce.
 co_to cu_pá? co_to te_pe?
 ci_bu_li sá_xí_vá_me.
 po_le ne_po_cu_pá_me.
 vy_ká_ce_li ce_lé_le_sy.
 cí_no_vé ná_do_bí_da_la
 ce_ci_lie do_po_li_ce.

к

к н с к с

ру ну ро но ре не ры

ру_ка. ру_ка_вы. ра_но.

ра_на на ру_це. си_ра.

па_ра. пе_ро. ро_ви_на.

бо_ры. ку_ра. се_ке_ры.

ло_ви_ме ры_бы, ра_ки.

о_ра_ме. вы_ри_ва_ме.

се_ке_ра_ми се_ка_ме.

по_ра_зи_ли бо_ро_ви_ци.

h

h k b l

hy ky hu ku ho ko ha

no-ha. vá-ha. rá-ho-ny.

ro-hy. pa-ro-hy. ho-ra.

hu-sa. hu-sá-ci. hu-ba.

vo-da. ho-dy. ne-ho-dy.

vá-hy se ne-hý-ba-ly.

du-ha bý-vá na ne-bi.

tu-há xi-ma hu-bí-vá,

co po-bí-há po-le-se.

J

j h r c n

ja ha jo ho ju hu je

ja-ro. há-je. ja-ho-dy.

ry-ji. li-je-te. my-ji.

vo-já-ci ma-ji' bo-je.

bo-ju-ji', ne-bo-ji' se.

rá-ny se ho-ji'-va-ji'.

ná-po-je se pí-va-ji'.

na-ji'-ci vy-bí-ha-ji'

xa no-ci do je-te-le

š

š j h k r

še je si ji šo jo šu

ko_še. nu_še. šu_pi_na.

ho_ši. ša_ty. ko_ši_le.

ko_ša_té lí_py, du_by.

my_ši bý_va_jí še_dé.

na_pí_še_me si ú_ko_ly.

má_me no_vé se_ši_ty.

ša_ty by_ly ši_ro_ké.

ze_lí dá_me do ko_ši.

č

č c ě n š s

če ce či ci čo co ča

o-či. če-lo. čí-se. ča-sy.

ko-čí. ko-čá-ry. rý-če.

če-mu u-čí se řá-ci?

čí-tá-va-jí a pí-sí.

vy ta-dy po-čí-tá-te.

ry-je-me pů-du rý-čí.

do ve-če-ra se vy-čá-sí.

voda te-če a hu-čí-vá.

ř

ř j ř š č

re_ře ro_řo ru_řu ry

ře_pa. řa_da. ko_ře_ny.

zá_ře se. ší_ří; ho_ří.

te_sa_ří te_ší a ře_ží.

me_čí_ří ro_bi_li me_če.

řá_ci ča_su ne_ma_ří.

na ja_ře se le_dy bo_ří.

vo_da ví_ří; va_ří se.

ku_ře by_lo o_pa_ře_no.

ch

h ch k

hy chy ky dy ty ny ry

ucho. sucho. su-chý.

chu-dý. cho-rý. li-chý.

vi-chy. jí-cha. chy-ba.

secha. cha-sa. chü-re.

chu-do-ba a cho-ro-ba.

cře-cho-vý. ko-ři-chy.

ku-cha-ři. pa-cho-le.

chocho-ly. cha-lu-pa.

ne_mí_ří_li, chy_bi_li.
 su_cho mo_ří ko_ře_ny.
 co vy_chá_xí na ne_bi?
 co chy_tá_va_jí čá_pi?
 co pí_chá? co čí_chá_me?

si_li no_vé ko_ří_chy.
 jí_cha se mí_chá_vá.
 ko_ši_le se má_chá.
 pa_cho_le se cho_vá.
 su_chá ru_že o_pa_dá.
 ta_bu_le se chý_li_la.

ě e

be bě ve vě pe pě
me mě bě vě pě mě

bě-da. bě-ží. bě-lá se.
vě-ci. vě-sí. vě-ří-me.
pě-sí. pě-na. ra-pě-li.
mě-chy. re-mě. mě-ří-li.

o-bě-ře-ny bě-do-va-ly.
so-vě-na vě-ží se lí-bí.
co to pě-je na lí-pě?
sí-mě dá-me do re-mě.

d d t t

da dā do dō du dū

tu tū ta tā to tō

dā dō dū tō tū tā

dō-be. dō-ba-ji. tū-ká.

tū-ká-me. ra-tū-ka-li.

ha-dā-ta vy-lé-ra-ji.

ko-tā-ta po-bí-ha-ji.

ku-ře dō-be do re-mě.

co tū-ká tū-ky, tū-ky?

u-cho by-lo u-tā-to.

Ň

no ňo nu ňu na ňa
 ňo ňu ňa ňu ňa ňo
 lu_ňa_tá ko_že_si_na.
 ko_ňo_vé a ko_ňá_ci.
 vo_ňa_vá vo_da by_la
 ve ba_ňa_té ná_do_bě.
 je mě_ňa_vé poč_a_sí.
 vy_mě_ňu_ji si pé_ro.
 lu_ňá_ci a ká_ňa_ta
 po_ří_ra_jí há_ďá_ta.

de dě te tě

dě_lo. dě_va se dě_si.

se_dě_li, ne_vě_dě_li.

dě_de, co se to tu dě_je?

chu_dý ne_má odě_vu.

dě_lá se do ne_dě_le.

te_sa_ři te_sí_la_tě.

tě_sí_me se na te_tu.

te_tě se tu lí_bi_lo.

pa_cho_le je tě_ka_vé.

má_me tě_lo a du_ši.

ne ně

ko_ně. la_ně. ně_mo_ta.

ku_chy_ně. vi_ně. bá_ně.

la_ně bě_ží do le_sa.

ve va_ně by_la vo_da.

po vi_ně by_la vi_ně.

ne_dě_le je po_so_bo_tě.

pě_ší bě_ží po pě_ši_ně.

dě_va_ně má ře_či ne_má.

u_há_ně li ta_dy ko_ně.

po da_le_ké ro_vi_ně.

dy di ty ti

ho-dy. ho-dí. ho-di-ny.

chu-dý. chu-dí. chu-di-na.

cho-dí. cho-di-li. vo-dí.

di-vá-me-se. vi-dí-me.

dí-ře. dí-lo. ná-řa-dí.

ti-se se-dě-ti. ti-ši.

le-tě-ti. le-tí. u-tí-ká.

dí-tě. dě-ti. vi-dě-ti.

má-te-li co vě-dě-ti

a na pa-mě-ti mí-ti?

ny ni

ny ni bude učení,
 ale ne zahálení.
 jaké je to volání?
 není tady nikoho.

činí-li co lenivý?
 nikoli! říkáváme,
 že mu dílo nevoní,
 nebo že ho netěší.
 komu se nelení,
 tomu se zelení.

OU

lou_ka. mou_ka. kou_le.
 rou_ra. bou_ře. rou_cho.
 mou_cha. kou_ba. hou_se.
 sou_se_dé. ou_ro_da.

je_dou vo_zy po lou_ce,
 ve_rou no_vou o_ta_vu.
 sou_se_dé si po_ví_da_li,
 ja_ká by_la ou_ro_da.
 pe_ka_ři me_lou mou_ku.
 pi_lou_ře_ra_li te_sa_ři.

fe ve fo vo fu vu fa
 fara. u fary. faráři.
 fura. na fure. šafáři.
 fiala. houfy děti.
 co to fičí a fouká?

sázíme bílé farole.
 vezeme furu obilí.
 co to bašá u boudy?
 doufáme, že zase
 fialy uvidíme.

G

go ho gu ku gy ky ga

ságo. guma. galesy.

gumiguta. galilea.

řáci mívají gumu.

gumiguta jedovatá.

ságo není jedovaté.

ságo může se vařiti.

gazela je rohatá

a podobá se koze.

hugo píše a počítá.

a e i y o u ě

á é í ý ó ů ú ou

m_e l- v- s- š-

m -l -v -s -š

*va-še e-va vo-lá ma-lou vi-lé-mu.
o-sé-va-li u le-sa. le-sy šu-mě-ly.
mí-si-vá-me. má-me vá-ly a mí-sy.*

*mě-li as mí-su ov-sa. úl se vy-mý-vá.
vy-sou-ší se. le-sy se vy-su-ši-ly. se-
su-ly se lo-my. so-va lo-ví my-ši.
má-me má-lo sí-ly.*

*lil. u-lil. vy-lil. va-lil. vo-lal. vy-
vo-lal. vil. u-vil. lo-vil. šil. u-šil.
su-šil. šel. vy-šel. myl. u-myl.*

*měl. u-měl. mám. u-mím. vím. vám.
mí-vám. lom. les. ves. vo-lá vás.
u vás. váš. mí-váš. u-mý-váš.*

d_o d_ř- t- ř- b- p-
o_d -d_ř -t -ř -b -p

vi-tá-me tě, mi-lé dí-tě! vi-tám vás!
tě-ší-me se, vi-di-me-li vás ta-dy.
tou-to do-bou u vás po-bý-vá-me.

ať tu ti-še se-dí-te a pí-še-te! by-
 la-li ta vě-tev u-ťa-ta? u-mí-te-li
 od-po-ví-da-ti? by-lo lé-to. bí-lí mo-
 tý-lo-vé po sa-dě lí-ta-li. bu-dou-li
 o-bě bo-ty do so-bo-ty?

led. med. sad. sud. do-sud pí-še.
sud_ř! po-sud_ř-me to pí-smo! sed_ř!
po-sed_ř-te si! po-bud_ř-te tu! ved_ř-me
se! od-ved_ř to dí-tě do-mů!

bí-lý šat. vít má loď a síť! lať se
 lá-me. bob. bos. dub. lep. o-tep. sůl.
 důl. dům. vím. po-vím ti to sám. lo-
 vím. ba-vím se. pil. la-pil. po-la-pil.
 le-pil. po-pil-te si!

h- ch- g- k- j- f-

-h -ch -g -k -j -f

*vo-lá-me ho-chy. ho-ši, sed-te!
ko-sy se ko-va-jí. lou-ka se se-ká.
go-li-áš byl vel-ký, da-vid ma-lý.
aj, ja-ké to hou-fy! ach, co vi-dím!*

*dub mí-vá ku-lo-va-té ga-le-sy.
sá-go i sůl dá-vá-me do po-lév-ky.
fí-ky se jí-da-jí, ja-ho-dy ta-ké.
aj, ja-ký to po-vyk! ach, bě-da mi!*

*chod-ba. po-chod. vý-chod. chod!
chod-me! chod-te! hod! od-hod to!
dej mi ta-ké! dej-te o-běd to-mu-to
chu-dé-mu! je to u-bo-hý chu-das.
po-dej-te mi koš! víš-li, ja-ký je suk?*

*kus so-li. o-kus ká-vy! o-kus-me
vo-dy! po-kus-me se o to! ta-bu-le
bý-vá šik-mo. ko-šik mí-vá ví-ko.
ho-šik pí-še ú-kol.*

z- ž- c- č- n- ň- r- ř-
 -z -ž -c -č -n -ň -r -ř

*ci-zí mu-ži ho-vo-ří ci-zí ře-čí.
 vo-já-ci by-li po-ra-ně-ní me-či.
 u-vi-dím tě, až po-je-du od ot-ce.
 an-na vo-lá an-to-ní-na; on tu ne-ní.
 co se tu dě-je? oč se há-dá-te? ať
 se již ne-há-dá-te! dě-ti, u-tiš-te se!*

koně-li ve běhu kopyty dupotají,
 čemu se dupoty podobají? dupoty,
 cupoty na zem a půdu tepotu cepů
 se podobají.

*len. je-len. laň. laň-ka. nůž. nůž-ky.
 den. je-den. tý-den, den-ník. les-ník.
 chod-ník. ob-chod-ník. pec. pec-ka.
 ku-pec. ko-pec. se-káč. pe-káč.*

*o-tec. ry-tec. ta-líř. ma-líř. za-jíc.
 vůz. voz-ka. važ! váž-ky. lé-kař.
 pe-kař. te-sař. pí-sař. ko-vář. o-ráč.
 vi-nař. bed-nář. ho-di-nář. u-ze-nář.*

ml vl bl pl dl tl

zl sl hl chl kl

*žák se-dí a ml-čí. ko-tě ml-sá.
ov-ce má vl-nu. ba-vl-na by-la
bí-lá a čer-ve-ná. mám pun-čo-chy
vl-ně-né a ba-vl-ně-né. vo-da na
ryb-ní-ce se vl-ní-vá. vl-ci vy-jí.
ja-bl-ko se ku-lí. v ou-li bý-vá pl-no
me-du. na-pl-ní-me va-nu vo-dou.
o-tec ve-dl dí-tě. ko-mi-ník vy-
me-tl ko-mín.*

ne-buď ml-sa-vý a-ni hl-ta-vý! pes
tá-hl vo-zík. ne-mo-hl dá-le. hoch mu
po-mo-hl. po-sel u-se-dl si na láv-ku
a od-de-chl si. za-jíc vy-bě-hl si do
po-le. ká-men pa-dl a bou-chl. za-jíc
u-le-kl se a u-te-kl. voz-ka ve-zl
se-no. had le-zl po ze-mi. pa-cho-
lík se ří-zl. rá-na ho bo-lí. sl-zy mu
te-kou. již u-ml-kl a u-ti-chl.

*mla vla bla pla dla tla kla
hla chla zla sla žla šla*

*mla-tec mlá-tí. mlá-dež se u-čí. se-
dá-me v la-vi-cích. še-di-vé vla-sy
ne-bý-va-jí na mla-dé hla-vě. blá-
tem ne-ra-di cho-dí-me. o-blá-zek
je ku-lo-va-tý ká-men. plá-tě-ná
zá-pla-ta. pla-tí-me pe-ně-zi. so-
bo-ta bý-vá den vý-pla-ty. pla-né
ja-bl-ko je ky-se-lé. za-jíc je pla-chý.
had se pla-zi.*

*dlá-tem dla-be-me. dla-ní hla-dí-me.
je-hla pa-dla na po-dla-hu. kouř
tla-čí v o-či. tla-cha-la li-dé ne-mi-
lu-jí. dív-ka za-me-tla; po-tom se-dla
a če-tla. o-bi-lí má kla-sy. ko-vář má
kla-di-vo. vo-da te-kla. hla-do-vý
chla-pec pla-kal. o-chla-di-lo se. ze
zla-ta ra-zí se du-ká-ty. sla-bý má-lo
u-ne-se. po žla-bech te-če vo-da.
ma-tka šla na po-le.*

vle ble mlu plu dlo slo

hli klí zlou slou

*v le-se je mech. vo-sa vle-tě-la do
ko-mo-ry. mat-ka ple-te. mě-síc je
ble-dý. ká-va by-la u-mle-ta. vy-
kle-pej o-děv! hle-dí-me si u-če-ní.
kle-čí-me a mo-dlí-me se. my-sli-
vec vy-šel z le-sa. rol-ní-ci ve-zlí
o-bi-lí. co se dě-lá ze hli-ny? co
klí-čem od-my-ká-me? co ply-ne
po vo-dě? co se dě-lá ve mlý-ně?*

*pla-vec plo-ve. v lé-tě bý-vá te-plo.
sá-dlo i má-slo od te-pla se roz-plý-
vá. plu-hem o-rá-me. co se ne-slu-ší,
to se ne-mlu-ví. vo-da bý-vá hlu-
bo-ká. dě-ti v le-se za-blou-di-ly.
ne-moc-ným slou-ží-me. je-hlou se
ši-je. po-le je dlou-hé a ši-ro-ké.
ne-po-slou-chá-li dí-tě ro-di-čů,
bu-de mí-ti zlou od-pla-tu.*

tr dr vr br hr chr kr

*vi-tr fu-čí. tr-ní tr-há o-děv. ko-za
tr-ká. me-tr je mí-ra. li-tr je ná-
do-ba na mě-ře-ní. pe-tr se-dí na
ze-le-ném dr-ně; u-tr-hl si rů-ži
a dr-ží ji. na tr-hu se tr-ží pe-
ní-ze. su-ché ko-lo vr-zá. ho-lub
vr-ká. pes vr-čí. vr-ba bý-vá u po-
to-ka. no-ha br-ní-vá. hu-sa má
br-ky. br-zy bu-de ja-ro. ko-pr
vo-ní. ka-pr plu-je ve vo-dě.*

*hr-né-ček se roz-tlou-kl. ka-me-ní
se hr-ne. ve-li-ký ví-tr slu-je vi-chr.
my-sli-vec má chr-ta. rá-na kr-vá-cí.
kr-ka-vec lí-tá. cu-kr dá-vá se do
ká-vy. zr-ní dr-tí se ve mlý-ně.
zr-ca-dlo u-ka-zu-je, ja-ký je o-bli-
čej. sr-na bě-ží. žen-ci ža-li o-bi-lí
sr-pem. pil-né-ho u-če-ní ne-mr-zí.*

mra pra bra vra

hra chra kra

*mra-zy po-mi-nu-ly. mra-ky vi-dá-me
na o-blo-ze. bý-vá za-mra-če-no.
mra-ve-ne-ček je pra-co-vi-tý. ne-ní
chle-ba bez prá-ce. o-brá-tí-me se
na pra-vo a na le-vo. vra-ta se
za-ví-ra-jí. bra-tr se již na-vrá-
til; teď hra-je na hou-sle. ko-tě je
hra-vé. se-no hra-be se hrá-bě-mi.
chrá-ní-me se je-du.*

*krá-čí-me po kra-ji le-sa. vrá-na
krá-ká. dej že-brá-kům po kra-jí-ci
chle-ba. krá-va že-re trá-vu. zla-to je
dra-hý kov. tr-há-me zra-lé o-vo-ce.
v lé-tě nás trá-pí-vá hor-ko a ží-zeň.
prá-dlo se su-ší. ve mlý-ně se prá-ší.
o-rel je dra-vý; má sil-né drá-py.
ta-bu-le je hra-na-tá. za-hra-da bý-vá
o-hra-ze-na plo-tem.*

*bro pro dro tro hro chro kro
bru pru dru tru hru kru
bry pry dry drý brou krou*

*za do-bro-di-ní po-dě-kuj! o-tec
pro-hlí-ží moje se-ši-ty. pro-vaz-
ník dě-lá pro-va-zy. na-dro-bí-me
chle-ba do mlé-ka. ji-tro je po
no-ci. le-ni-vé-mu nou-ze hro-zí.
chro-mý u chrá-mu se-dí a pro-sí.
krá-čí-me-li, dě-lá-me kro-ky.*

*sud má o-bru-če. vr-bo-vé pru-ty
se o-hý-ba-jí. drů-bež zo-be zr-ní.
tru-hlá-ři dě-la-jí tru-hly. hru-bý
pí-sek ko-pe se u ře-ky. do-brý
po-má-há rád chu-dé-mu. mech je
ky-prý. mou-drý u-mí po-ra-di-ti.
vra-bec je chy-trý. kru-pař pro-
dá-vá krou-py a kru-pi-ci. no-že
brou-sí-me na bru-se. brou-ci le-zou.*

bři při vři kři dři tři

bře pře vře kře dře tře

*bři-za má bí-lou ků-ru. do-bři li-dé
ze zlé-ho se ne-ra-du-jí. ko-při-va
pá-li. po-dél sil-ni-ce bý-vá při-
kop. za-vři vra-ta! mři-že by-ly
že-lez-né. za-hři-vá-me se chů-zí.
by-la vel-ká vi-chři-ce. čá-ra je
při-má ne-bo kři-vá. mou-cha má
kři-dla. tři bra-tři. u-tři si ru-ce!
dři-ví se ře-že pi-lou. dři-ve při-šel
do mlý-na, dři-ve se mu se-me-le.*

*do-bře se tu cho-vej-te! ni-ko-mu
ne-pře-ká-žej-te! při-ze se pře-de.
ze vře-lé vo-dy se kou-ří. chu-ra-vé
dít-ko u-mře-lo. slu-něč-ko hře-je.
trá-va o-kře-je a za-ze-le-ná se.
kře-men je kře-sa-cí ká-men. la-
vi-ce je dře-vě-ná. ne-ku-puj, če-ho
ne-po-tře-bu-ješ.*

vlk brk

*u-mlk-ně-te! mlč, žá-ku, do-kud tě
ne-vo-la-jí. po-mlč-me o tom! ne-
bud' mls-ný! mls-ků si ne-ku-puj!
vlk u-dá-vil ov-ci. je tu vlh-ko. do
vlh-ké trá-vy ne-se-dej! sud byl pln
vo-dy. na-plň-te kád' vo-dou! plž
se pla-zí.*

drn je ze-le-ný. hu-deb-ní-ci drn-
ka-li na hou-sle. do-bře drž pé-ro!
trn bo-dá. trn-ky by-ly trp-ké. vrch
je vy-so-ký. brk je du-tý. hrn-čír
dě-lá hrn-ce. chrt se že-ne za srn-
cem. krt či-li kr-tek ry-je a vy-hr-
nu-je ze-mi. hu-sa má dlou-hý krk.
rol-ník má srp i ko-su. ú-trp-né-mu
je chu-dé-ho lí-to. mi-lo-srd-ný po-
má-há chu-dé-mu. sle-pý že-bře;
do-bré srd-ce od ně-ho se ne-od-
vra-cí. prš-ka za-čí-ná po kap-kách.

*dva dve dvi dvo dvou dvě dvou
 tv- zv- sv- cv- lv- rv- chv- kv-
 dva ko-ně vi-ce u-ve-zou než je-den.
 zla-tý pla-tí pět dva-cet-ní-ků. tvá
 ru-ka buď u-my-ta, a tvá-ře tvo-je
 ta-ké! zvo-ny zvo-ní. prá-te-lé se
 zvou. o-zvi se, vo-la-jí tě! zvy-kám
 prá-ci. vě-ci svo-je po-řá-dám. hle-
 dím si své-ho u-če-ní. cvi-če-ní dá-vá
 u-mě-ní. kůň cvá-lá. cvo-ček je hře-
 bi-ček se ši-ro-kou hla-vič-kou.*

vůl řve. lvo-vé sil-ně-ji řvou. o-ho-
 nem švi-ha-jí. co u-chvá-tí, to se
 jim ne-vy-rve. mou-drý sám se ne-
 chvá-lí ani ne-ha-ní. le-ni-vé-mu
 chví-le dlou-há. vrá-na kvá-ká. zva-
 dlý kví-tek o-pa-dá. z va-še-ho dvo-ra
 vy-jel vůz; po-je-de k va-še-mu
 po-li. ke zlé-mu ni-ko-ho ne-svá-děj!
 žva-tla-vý mlu-ví-vá ne-roz-um-ně.

*tma tmy tme tmě tmo tmu tmou
dm- zm- sm- hm- chm- km-
rm- jm- čm-*

*bu-de tma. tmi se. se-tmě-lo se.
noc je tma-vá. měch se dme. ví-tr
fou-ká, vl-ny se dmou. z ma-sa va-ří
se po-lév-ka. jez, a-le s mě-rou!
ne-moc-ný se ne-smě-je; ne-ní mu
do smí-chu. na po-smě-váč-ka ta-ké
do-chá-zí.*

*dře-vo mů-že-me hma-ta-ti. dře-vo
je hmo-ta. do pi-va dá-va-jí tro-chu
chme-le, a-by by-lo na-hoř-klé. svě-
tlo se kmi-tá. na-tr-hej-te na po-li
rme-nu! rmou-tí-me se, že pan kmo-tr
je ne-mo-cen; má-me zá-rmu-tek.
jak se jme-nu-ješ? jak se jme-nu-je
váš o-tec? u-jmi se to-ho, ko-mu se
u-bli-žu-je. vo-da v mo-ři je sla-ná
a hoř-ká. čme-li dě-la-jí med.*

*sna sne sně snu sno sni snou
 zn- dn- tn- hn- kn- mn- vn-
 u-sne-me; ze sna se pro-bu-dí-me.
 sno-vé nás dě-sí i tě-ší. při-by-lo
 sně-hu. pí-še-me zno-va. sly-ší-me
 sně-ní zvo-nů. dno-vé rych-le mi-
 ze-jí. ne-u-tní se! hnu-ly se vo-zy
 s ná-kla-dem. vy-hni se ko-ním!
 pěk-nou kni-hu rá-di čí-tá-me.
 vnu-ko-vé dě-dů po-slou-cha-jí.*

kme-ny-pnou se do vý-še. je zi-ma;
 mnu si ru-ce. hne-dle jak po-mi-ne
 zi-ma, u-vi-dí-me a po-zná-me sně-
 žen-ky. ve dne pra-cu-je-me, v no-ci
 od-po-čí-vá-me. sna-ži-vé-ho ne-ní
 tře-ba ku prá-ci hná-ti. br-zo bu-dou
 žně. za-čne-me ží-ti o-bi-lí. žen-ci
 žnou o-bi-lí sr-pem. po-ža-té o-bi-lí
 se vá-že ve sno-py. ne-hně-vej se na
 mne! sná-šej se do-bře se svý-mi
 zná-mý-mi!

*sta sto ste stu stou sti stě
ct- kt- rt- vt- pt- št- čt-*

*na pa-ho-rek ce-sta vy-stu-pu-je. na
vr-šič-ku sto-jí ko-ste-li-ček. stu-
dán-ka má vo-du stu-de-nou. do-bré
di-tě cti své ro-di-če i ji-né sta-ré
li-di. po-cti-vý ci-zí-ho jmě-ni se
ne-do-tý-ká. kte-rý člo-věk sto-jí
o jmě-ní ci-zí, při-chá-zí o jmě-ní
své a k to-mu je-ště o do-bré jmé-
no. zu-by a rto-vé zá-vo-ry dvo-je,
a-by hlou-pé slo-vo ne-u-klou-zlo.*

*v tu-hé zi-mě bý-vá tlu-stý led.
ptá-ků mno-ho kru-tým hy-ne mra-
zem. vla-što-vi-ce na zi-mu od-lé-
ta-jí. na ja-ře do-stá-va-jí by-li-ny
šťá-vu. ptá-ci se vra-ce-jí. na ce-stu
ni-ko-ho se ne-ptá-jí. pil-né-ho žá-
ka čte-ní tě-ší. pil-né-mu se ště-stí
do-stá-vá, a-le z le-ni-vo-sti bý-vá
nou-ze ji-stá.*

*kdo kde kdy zde zda zdi zdě
rdí vdo bdě jdu jde jdi jdou*

*kdo se ptá, do-ptá se. kde tě ne-
zvou, tam se ne-hrň! kdy se bu-de
zde zdi-ti? zda-li již na ja-ře?
zdě-ný dům je pev-něj-ší než-li dře-
vě-ný. v do-mě bý-va-jí chod-by.
rů-že se rdí. o-blo-ha se ně-kdy
za-rdí-vá. kdo zde bdí tak dlou-ho
do no-ci? mat-ka pro-bdě-la noc
u lůž-ka dít-ka ne-moc-né-ho.*

*kdo hle-dá, na-jde. co kdo na-jde,
vrá-li-ti má to-mu, ko-mu to ná-le-ží.
kam jde-te? jde-me do chrá-mu
pá-ně. já tam ta-ké pů-jdu. kdy
při-jde o-tec? tou-to ce-stou si za-
jde-me, o-nou ce-stou si na-de-jde-
me. do-jdi mi na po-štu! vy-jdě-me
si do po-le! o-de-jdě-te, již je po-zdě.
ne-jdou-li va-še ho-di-ny po-zdě?*

ska sko sku ske sky skou

zk- ck- šk- čk- řk- lk- tk- vk-

*ze ská-ly se lá-me ká-men. sko-ři-ci
se ko-ře-ní jí-dla. dej chu-dé-mu
sky-vu chle-ba! myš pro-klou-zla
sku-li-nou. z ka-me-ne sta-vi-me
do-my. z ko-no-pí se ple-tou pro-
va-zy. zkou-ší-me se, u-mí-me-li
čí-stí. če-ské dí-tě mlu-ví če-sky
či-li po če-sku; ně-me-cké dí-tě
mlu-ví po ně-me-cku.*

*ve ško-le se žá-ci u-čí. mra-zy
ško-dí-va-jí kvě-tu. z le-ni-vo-sti
bý-vá ško-da vel-ká. já řku: po-
čká-te-li na mne tro-chu? tka-dl-ci
tka-jí plá-tno. u-bo-hý lká a na-
ří-ká; po-tka-lo ho ne-ště-stí. v ko-
ste-le se mo-dlí-vá-me. v ky-pré
ze-mi hoj-ně ro-ste o-bi-lí. v ku-chy-
ni se va-ří jí-dlo. bu-de zkou-ška,*

*jsi vsi vzi rzi chci rci
pše mše mže lže vče dce*

*kde jsi? jsi-li pak zde či ne-jsi?
kde jsou žá-ci? jsou-li při psa-ni
po-zor-ni? jde-me ze vsi. psi ště-
ka-jí. co vám ro-di-če do-vo-lí, to
si smí-te vzí-ti. že-le-zo bý-vá se-
žrá-no o-de rzi. o-tec vo-lá dce-ru
a pra-ví: jdi k mat-ce a rci jí, že
tě chci vzí-ti do mě-sta.*

*ze pše-ni-ce me-le se mou-ka. vše-
mu ne-roz-u-míš. o-mše-ný ká-men
je ze-le-ný. pr-ší-li jen má-lo, pra-
ví-me, že mží. roz-my-sli se v o-ka-
mže-ní! ne-lži ni-kdy! kdo lže, o tom
se pra-ví, že i kra-de. co by-lo
vče-ra, a co bu-de zej-tra? vče-la
bzu-čí. zví-řá-tek na ze-mi je po-čet
ne-sčí-sl-ný. z če-ho se dě-la-jí sto-
ly, z če-ho klí-če, z če-ho hrn-ce?*

zho zha zhu zhy zhou

lh- vh- jh- žh- sch- vch-

*zha-sí-me sví-ci. rá-na se zho-jí.
ko-čka zhu-bí mno-ho my-ší. z há-
je roz-lé-há se hla-hol ptá-ků. za
tu-hé zi-my mno-ho ptá-ků zhy-ne.
kru-po-bi-tí bý-vá zhou-ba po-lím.
v o-hni dře-vo sho-ří. řád-ky po-
čí-tá-me s ho-ra ne-bo z do-la.
ne-lhu ni-ko-mu a lhá-ti ni-kdy ne-
chci. pes má v hu-bě sil-né zu-by.*

*o-sel no-sí-vá jho a bře-me-no.
žha-vý u-hel pá-lí. jsi tak ble-dý, co
ti schá-zí? v do-mě bý-va-jí scho-
dy. ku-dy vchá-zí-me do do-mu?
v cha-tr-či pře-bý-va-jí li-dé chu-
dob-ní. tcho-ři plí-ží se do kur-ní-ků.
dít-ky ple-tou vě-ne-ček z chu-do-
bi-ček. z ry-bi-čky bý-vá ry-ba,
z chy-bi-čky chy-ba.*

zbu dba žba spa špa čpa

*čme-lá-ci a vče-ly bzu-čí-va-jí. zbu-
dí-me se rá-no po spa-ní. žá-ci u-čí
se či-stí a psá-ti. spí-li dí-t-ko, ne-
bud' ho! ma-lý o-heň ve-li-ký dům
spá-li. spo-ko-je-ný pře-stá-vá na
má-le. če-led' po-slou-chá ho-spo-
dá-ře a ho-spo-dy-ně. z ba-vl-ny
se ple-tou pun-čo-chy. za-zpí-vej-me
si! pil-ný pro-spí-vá v u-če-ní.
ne-dba-lé-ho a ne-způ-sob-né-ho
li-dé ne-mi-lu-jí.*

*z pi-va va-ří-vá se po-lév-ka. v po-
to-ce bý-va-jí ra-ci. na ve-čer se
děl-ní-ci vra-cejí s po-le. po-hád-ky
po-slou-chá-me s po-tě-še-ním. žbá-
ny dě-la-jí se ze hlí-ny ne-bo z cí-
nu. žbe-ry jsou ze dře-va. hle-dím,
a-bych ne-měl ru-kou špi-na-vých.
kouř čpí. ci-bu-le je čpa-vá.*

sml zvl spl zhl schl

str zdr svr zhr skr

mls-ný sml-sal sme-ta-nu; a-le byl po-ká-rán. z vl-ny se dě-lá su-kno. po-cti-vý, co slí-bí, to i spl-ní. pes zhl-tal, co mu by-lo dá-no. ko-řen u-schl. tla-chal sml-čí jen to, co se mu ne-po-ví. da-le-ké ho-ry bý-va-jí v ml-ze.

ská-la str-mí do vý-še. tr-pě-li-vý mno-ho str-pí. zdr-ží-me se spa-ní. ku-pec str-žil o tr-hu mno-ho pe-něz. z br-ků se dě-la-jí pé-ra. shr-ne-me hrá-šek do hr-né-čka. ká-men svr-žen byl s vr-chu do-lů. ne-po-zor-ný se mů-že zmr-za-či-ti. zhr-dá ten, kdo my-slí, že nad něj ne-ní. při psa-ní ne-sed skr-če-ně! dře-vo ne-ní tak tvr-dé ja-ko že-le-zo.

most vlak krok zvon

nad vo-dou bý-vá most. list je ze-le-ný. pil-né-mu čest, le-ni-vé-mu pěst. na rá-ny se dá-vá mast. na my-ši se lé-cí past. cí-tí-me ra-dost i ža-lost, bo-lest i sla-bost. zla-to má lesk. hra-cho-vý lusk je du-tý. pýsk je část úst. vče-ly dě-la-jí med a vosk.

vlak je-de. vlas je ten-ký. klas má zr-ní. děl-ník jde na mlat; do-sta-ne plat. chléb za-há-ní hlad. slý-chá-me hlas a hluk, pláč a křik.

po-zor na kaž-dý krok. krej-car je o-krou-hlý ja-ko kruh. brok je ku-la-tý. krev je čer-ve-ná. má-me zrak, sluch, čich a chuť i hmat. zvon zní. chmel dá-vá se do pi-va. čmel je vět-ší než-li vče-la. rmen je do-má-cí lék. kmen se pne do vý-še. ká-men bý-vá o-mšen. v zi-mě pa-dá sníh.

sklo skro mzda

sklo je křeh-ké a prů-hled-né. ze skla se dě-la-jí lá-hve a skle-ni-ce. do skle-pa ve-dou scho-dy. kam sklá-dá-me své kni-hy? špi-na je o-škli-vá. v kla-se je zr-ní. mat-ka za-mkla po-koj. vl-na dá se stla-či-ti. splá-če ně-kdy, kdo se ni-če-mu ne-na-u-čil. le-noch byl dů-tkli-vě na-po-me-nut. de-štěm zvla-žu-je se pů-da zem-ská.

mat-ka skro-ji-la chléb a da-la dít-ku skro-je-ček. ve-dlé če-la jsou skrá-ně. list má dvě stra-ny. se-stra by-la ztrá-pe-na, že ne-ní zdrá-va. stro-my ro-stou zdlou-ha. z mra-čen li-je se dešť. stmí-vá se. prach se zdví-há. zblou-di-li jsme s ce-sty. choď zpří-ma, mluv u-přím-ně! ho-den jest děl-ník své mzdy. ne-msti se! msty ve svém srd-ci ne-cho-vej!

prst trest strom pstruh

*prst je ru-ky část. se-vře-ná dlaň
je hrst. za-jíc má je-mnou srst.
prst je ky-prá země v za-hra-dě.
smrk má je-hli-čí. ko-nec ži-vo-ta
ve-zdej-ší-ho je smrt. na lhá-ře
trest. plášť je při-hod-ný do de-ště.
hlišť vy-lé-zá po de-šti ze ze-mě.
na o-blo-ze ví-dá-me blesk. švest-ky
zra-jí na pod-zim.*

dub je les-ní strom. nad ná-mi v po-ko-ji je strop. vo-ják je o-zbro-žen;
má zbraň. kdo se bo-jí, cí-tí strach.
z krej-ca-rů bý-va-jí zla-té. je-stráb
lí-tá ve vzdu-chu. ne-moc-ný vzdy-
chá; slý-chá-me je-ho vzde-chy.
stře-da je pro-střed-ní den v tém-dni.
hřbet je zad-ní část tru-pu. pěk-ná
ry-ba je pstruh; mi-lu-je zvlášť
či-sté hor-ské po-to-ky. či-stý vzduch
je nej-lep-ší lék.

N Noe. Neramysl.

M Milada. Mojmir.

V U Vit. Urban.

O Otakar. Olga.

Č Č Ctibor. Lech.

Ch Chrudos. Cherub.

G Gabriel. Gustav.

E Eva. Eliška.

S Samuel. Štěpán.

T Tabela. Tridor.

J Jaroslav. Jiří.

H Havel. Helena.

K Katerina. Karel.
 P Pavel. Přemysl.
 R Rudolf. Růžena.
 Ř Řehoř. Říp.
 B Božena. Bohuš.
 T Terexie. Tomáš.
 F František. Filip.
 L Lidmila. Libuše.
 D Daniel. Dobravka.
 ě ědeněk. ědeňka.
 ě ěofie. ěelina.
 A Anna. Adolf.

O C Č Ch S Š P

Očima vidíme. Okolo vesnice bývají pole. Cín je kov bělavý. Cepem se mlátí obilí. Čas jarní jest nám milý. Chléb je pokrm. Chudoba cti netratí. Slunce vydává světlo. Soudek plný nezvučí. Šípkový keř je trnitý. Šat i stravu měj dle stavu. Po noci nastává den. Po práci je milé odpočinutí.

O C Č Ch S Š P

Od rodičů máme mnoho dobrého. Co nemilo tobě, nečiň jiným. Čeho nemáš, neslibuj. Člověk ku práci stvo-řen jest. Stro-my ro-stou po-malu. Šetři svého zdra-ví! Ší-dlo v pytli se neutají. Chyba se má opraviti. Chromý kuň daleko neujde. Podlé práce bývá plat.

Z Ž I J U V K

Zlato je pěkný žlutý kov. Zahálka je počátek zlého. Žily jsou duté. Žába žije v kalužině. I zvíře cítí bolest. I moudrý může pochybiti. Jídej střídme, budeš dlouho živ. Jaká práce, takový plat. Ušima slyšíme. Umíme čísti. Vlasy jsou na hlavě. Vrána kráká. Klasy hluché nemají zrní. Klíčem otvíráme.

Z Ž I J U V K

Zvuk se rozléhá. Žito roste na poli. I moucha se brání. Jablko nepadne od stromu daleko. Jak ty jsi k jiným, tak i oni budou k tobě. Učte se rádi! Vraty vjíždíme do dvora. Za pravdu se nikdy nestyd! Žádná lež není bez trestu. Jahoda je dítek lahoda. Učiň rychle, co ti rodiče poroučejí. Vánoce jsou svátky radostné. Kámen se kose nepoddá.

N M H R Ř B T

*Nad námi jest obloha. Nehrej sir-
kami! Mlatec mlátí obilí. Mléko je
zdravý nápoj. Hlava je část těla.
Hlad je nejlepší kuchař. Na bílý
chléb máslo, na černý hlad. Ryby
žijí ve vodě. Řeč zdvo-ři-lá mnoho
pro-spi-vá. Buk je strom. Brada
je pod ústy. Tráva je zelená. Trní
bode.*

N M H R Ř B T

Nech ležeti, co není tvého! Mouka
se mele ve mlýně. Hraček do školy
nenos! Ran-ní ptáče daleko u-skáče.
Na palouce roste pěkná tráva. Řádek
po řádku, a strana je přečtena. Bez
učení není umění. Beran má kroucené
rohy. Tulipán je pestrá květina. Topol
je strom vysoký. Týden má sedm dní.

D A L E F G

Dlaň je hladká. Dům se staví z cihel a z kamene. Ani kuře darmo nehrabe. Led je kluz-ký. Laň skáče. Adam a Eva byli naši první rodiče. Fazole se sázejí. Antonín pomáhá Filipovi, Emanuel Františkovi. Galesy rostou na dubech. Gazela podobá se koze.

D A L E F G

Deštěm se zavlažuje půda. Dým nebývá bez ohně. Lži se varuj! Lháře lidé nemilují. Eva byla matka Kainova i Abelova. Fiala libě voní. Goliáš byl poražen od Davida. Rok má čtvero počasí: jaro, léto, podzim a zimu. Mráz škodivá květu. Není růže bez trní. Všecko má svůj čas. Co naseješ, to žítí budeš.

Čtení poučné.

Dítko doma a ve škole.

1.

Milý Pán Bůh.

Od milého Pána Boha
dobrodiní máme mnohá;
kdo se k němu modlívá,
posilnění nabývá,
aby se mu dobré dílo
také dobře podařilo.

* * *

Pomoz nám, ó Bože milý,
bychom dobře pochopili
všecko svoje učení;
uděl daru umění!

V tom ať prospíváme stále
ke Tvé, Pane, cti a chvále!

2.

Dobry počátek.

„Vstávej, Bohumilku!“ volávala ráno milá
matička na svého synka. „Vstávej, již nastal
nový den.“

A Bohumilek nelenil. Vstal rychle.

Sám slušně a řádně se umyl, učesal a oblekl.

Potom poklekl a pomodlil se ku Pánu Bohu, aby jej a dobré jeho rodiče zase ochraňoval.

Tak učinil dobrý počátek dne.

3.

Dobry pořádek.

Bohumilek věděl, kdy má vyjít z domu, aby ve škole byl ve pravý čas.

Nikdy se neopozdil.

Než vyšel, vzal vše, čeho k učení potřebí bylo.

Ničeho nezapomněl.

Po cestě nekřičel.

Setkal-li se někdy se žákem Prokopem, šli spolu slušně.

Když ke školní světnici přišli, tiše dvéře otevřeli a pozorně je zase zavřeli.

Potom sedli na svá místa.

Tam své školní věci do přihrádky uložili.

Byli to pořádní žáci.

* * *

*Od Boha učiním počátek,
a dobrý bude pořádek.*

4.

Tichý záček.

Bohuslávek chodil do školy, aby se tam učil. Byl záčkem. Když do školy vstoupil, usedl do lavice. Seděl tam rovně a tiše. Nemluvil ani nahlas ani pošeptmo. Jen když se ho otázal pan učitel, vstal a odpověděl. Tu mluvil hlasitě. Když domluvil, zase zticha usedl. Cokoli dělal, dělal bez hluku. Panu učiteli líbila se jeho tichost velice. Říkával často žáčkům: Buďte všickni tak tiší jako Bohuslávek! Žáčkové poslechli. Při své školní práci nikdy nehlučeli. I mimo školu vždy slušně se chovali. Kdo je tak vídal, míval z nich radost.

5.

Hodná Bětuška.

Bětuška když přišla ze školy domů, nezapomněla nikdy rodičů svých pozdraviti. Také pozdravila jiné lidi, kteří u rodičů jejích právě byli. Potom uložila školní věci na místo vykázané. Našla je pokaždé snadno, když jich potřebovala.

Nikdy z domu bez dovolení neodběhla.

Ptávala se svých rodičů, chtějí-li práci jakou jí uložit, nebo má-li jim dojíti někam.

Co jí rodiče poručili, vykonala ráda a bez meškání.

Když jí bylo dovoleno, pohrála si chvilku ale slušně a tak, aby ani sobě ani jiným neuškodila.

6.

Píseň o hodném dítěti.

*Hodné dítě časně vstává,
lenosti se nepodává.*

*Řádně myje se a strojí,
říká modlitbičku svoji.*

*Potom k otci, matce spěje,
dobrého jim jitra přeje.*

*Slušně je vždy pozdravuje,
za všechno jim poděkuje.*

*Věci svoje chová čistě,
každou na pořádném místě.*

*Do školy pokojně kráčí,
nepostává, nečtveračí.*

*Ve škole se pilně učí,
ani jednou nezahlučí.*

*Ku posluze hbitě má se,
poslušno je v každém čase.*

7.

Milé ditky.

Milé jak ty kvítky
 poslušné jsou dítky;
 něžná jak poupátka
 malá jsou robátka;
 dražší nad perličky
 jsou hodné dětičky.

8.

Matčina láska.

Děťátko ty milé,
 máš to chvíle blahé,
 matička když líbá
 poupátko své drahé.

Ó, jak starostlivá
 tebe opatruje,
 každinký tvůj krůček
 s láskou ochraňuje!

A jakou jí činí
 radost nad radosti,
 když jen tebe, dítko.
 vidí bez žalosti

O těle a o duši.

9.

Tělo moje.

Mám hlavu, trup, paže a nohy.
 To vše spolu je tělo moje.
 Hlava sama není celé tělo.
 Hlava jest jen část těla.
 Trup, paže a nohy jsou také části těla.
 Části těla jmenují se jinak údy.

10.

Pozor na tělo!

*Pozor dám si, by mne tělo
 vlastní vinou nebolelo;
 z nemírnosti, svévolnosti
 mívá dítě žalu dosti.*

11.

Části hlavy.

Obličej je přední část hlavy.
 Temeno je horní část hlavy.
 Týl je zadní část hlavy.
 Temeno a týl kryty jsou vlasy.

12.

Části obličeje.

Čelo není celý obličej.

Jest to jen část obličeje.

Jiné části obličeje jsou: dvě skráně, dvě uši, dvě oči, dvě líce, nos, ústa, brada.

Části úst jsou: čelist horní a čelist dolní, ret horní a dolní, dásně, zuby, jazyk, patro.

Části oka jsou: dvě víčka a bulva.

Na víčkách jsou řasy.

Nad očima jest obočí.

* * *

*Dvě kukačky vedlé sebe sedí,
jedna druhé nevidí. — Co je to?*

* * *

*Jen jedna řada zubů,
a přec tuze kousá. — Co je to?*

13.

Budu se umývati.

*Kdo si líce čistě mývá,
kdo si slušně česá vlásky,
ve škole rád vídán bývá,
chvály dochází a lásky.*

14.

Části paží.

Části paže jsou: rameno, loket a ruka.
 Části ruky jsou: dlaň a prsty.

Prsty se jmenují: palec, ukazováček, prostřední prst, mezenec, malíček. Na prstech jsou klouby a nehty.

* * *

Kdo štípe bez nehtů?

15.

Ruce moje.

*Zde ruka, zde ruka, pět prstů na ní;
 ta pravá, ta levá s loktem a dlaní. Teď
 malé ruce ještě si hrají; až budou silnější
 a k dílu schopnější, práce dost nadělají.*

16.

Jak se tleská ručkama.

Pa-ci, pa-ci, pa-ci-čky!
 dal nám Pán Bůh ru-či-čky,
 a-by ru-čky dě-la-ly
 a no-ži-čky bě-ha-ly.

*Tak si slo-va v sla-bi-čky
 roz-dě-lu-jí dě-ti-čky.*

17.

Nohy moje.

*Nohy mám a pevně stojím; že bych padl,
se nebojím. V chůzi, běhu pozor dám, bez po-
třeby neskákám. Zpříma jako voják chodím,
v blátě nikdy se nebrodím.*

18.

Vidím.

Vím, že jest obloha, slunce, měsíc.
Vím, že jsou mračna a hvězdy. Vím, že
jsou na zemi hory a roviny, lesy, louky
a pole, města i vesnice. Vím to vše proto,
že to vidím. Vidím očima. Jsem vidomý.
Mám zrak. Jsou také někteří lidé, kteří
očima nic nevidí. Takoví zraku nemají.
Jsou nevidomí či slepí.

19.

Oči moje.

Mám dvě jasných, bystrých očí; ty se
hbitě, kam chci, točí. Vidím domy, stromy,
pěkné kvítí, i jak slunce na obloze svítí.
Milý Bůh dal potřebný mi zrak; slepým,
ach! je všecko temný mrak.

Co očima pozorujeme.

Oči máme, abychom jima pozorovali, co kolem nás jest a co kolem nás se děje.

Pozorujeme, které části má školní světnice.

Které věci jsou ve školní světnici?

Které osoby přicházejí do školy?

Co je ve škole před námi? co za námi? co v pravo? co v levo? co nad námi? co pod námi?

Co vidáme ve příbytku svých rodičů?

Co vidáme na domácím dvoře? co ve stodole? co ve městě? co ve vesnici? co venku v širém poli?

Rozeznáváme zrakem, že sníh je bílý, tráva zelená, obloha modrá, krev červená, sláma žlutá, uhel černý, sklo průhledné, dřevo neprůhledné.

Zrakem poznáváme, že míč je kulatý, válec oblý, krejcar okrouhlý, věž vysoká, chaloupka nízká, kůň veliký, myš malá, bidlo dlouhé, tužka krátká, silnice široká, stezka úzká, pravítko přímé, srp křivý.

21.

Opatrný Petr.

Petr když chodil, díval se pozorně na to, co před ním leží. „Proč to činíš?“ ptal se ho Matěj, který s ním chodil.

„To činím proto,“ odpověděl Petr, „abych do ničeho nekopl, abych o nic neklopýtl, abych neupadl.“

Že tak Petr vždy činil, byl opatrný.

Že byl opatrný, nikdy ani do čela ani do kolena ani do lokte se neudeřil.

22.

Slyším.

Vím, kdy je hluk a kdy ticho.

Vím, kdy zvon zvoní, kdy hudba se rozléhá, kdy kolo vrzá, kdy vůz rachotí, kdy voda šplouchá, kdy otec mluví, kdy dítě pláče. Vím to vše, proto že slyším. Slyším ušima. Mám sluch. Kdo sluchu nemá, je hluch.

23.

Uši moje.

*U hlavy mám uši, těma poslouchati sluší.
Slyším-li volati tatínka, nebo zavolá-li ma-*

tinka: „Pojď sem, dítě, pojď sem hbitě,“ ani chvílku nelením, bez prodlení běžím k nim. Obadva mě rádi mají, někdy také říkávají: „Poslušno vždy buď, mé dítě!“

24.

Poslouchej!

Zima byla a sněhu velmi mnoho.

Chlapci pojížděli na saních.

Z komůrky vynesl též Karlík sáňky své a optal se otce: Smím-li, tatínku, voziti se na saních?

Nesmíš, odpověděl otec, kašleš.

Na ta slova chlapec odnesl sáňky zase do komůrky a vrátil se do světnice.

Matka přinesla láhvičku, nalila něco šťávy na lžíci, podala Karlovi užívati a pravila: To ti lékař posílá; budeš-li toho užívati, kašel tě trápati přestane. Karel okusil léku, ale nechtělo se mu do něho; byl hořký. Avšak matka poručila: Karle, pij! Karel se již nezdráhal, nýbrž užil léku, a brzo bylo po kašli.

Poslušnost — pěkná cnost.

25.

Č i c h á m.

Vím, že růže jinak voní než fialka, že víno jinak páchne než pivo, že sýr jinak čpí než cibule.

Vím to, neboť čichám. Čichám nosem. Mám čich.

26.

Opatrná Verunka.

Verunka jednou na večer byla sama doma. Pojednou ucítila zápach, jako když vlněný oděv doutná. Nemeškala, hledala po světlici, kde by se co pálilo, avšak ničeho nemohla najíti. Konečně vstoupila do kuchyně. Zde na zemi byla hromada prádla ku praní uchystaného, a z toho vystupoval dým veliký. Někdo tam zatrousil hořící sirku, od níž i prádlo chytilo. Verunka se sice ulekla, avšak rychle se vzpamatovala, běžela a zavolala souseda. Sousedovi se podařilo oheň udusiti, prve než plamen vyšlehl. Přijít o chvíli později, a celé stavení bylo by vyhořelo.

Opatrnosti nikdy nezbyvá.

27.

Okouším.

Vím, že med jinak chutná než ocet,
sůl jinak než cukr. Vím to, neboť okouším
jazykem a patrem. Mám chuť.

28.

Chutě k dílu!

*Bez chuti se Tomášek učival,
více chuti na lahůdky míval:
cukrovinky, smetanku i med,
to kde našel, slupl, jak by smet.
Že byl lenivý a vybíravý,
pokazil si brzo svoje zdraví,
často býval churav, neduživ,
dlouho nežil — jaký pak to div?
Jinak já se k učení chci mítí,
líným, mlsným není dobře býti;
toho přidržím se pravidla:
Chutě k dílu — střídě do jídla.*

29.

Hmatám, cítím.

Vím, kdy dotýkám se houby a kdy
křídý, kdy cihly a kdy skla. Mohu prsty

po těch věcech hmatati a tím poznávati,
 jsou-li měkké nebo tvrdé, mokré nebo suché,
 hladké nebo drsné. Mám hmat.

Vím, kdy je teplo a kdy je zima, kdy
 mám hlad a kdy žízeň, kdy bolest v noze
 nebo v jiném údě. Čiji to čili cítím to.
 Mám cit.

30.

Pradlenka.

*S radostí se dívá každý na Madlenku;
 maličká když byla, prala na panenku.*

*Nyní drobné věci sama si už pere,
 z matinky své příklad čistoty si bere.*

*Až pak bude velká, bude dobře vědět,
 kterak v domácnosti má si prádla hledět.*

* * *

Kdo pere bez rukou a bez vody?

31.

Rostu.

Tělo mé bývalo menší a slabší než je
 teď. Vyrostlo. Roste posud a dlouho ještě
 poroste. Abych žil a rostl, jest mi třeba
 jísti a píti. Jím chléb, maso, ovoce; piji
 mléko a vodu. Co jím, tím se krmím. To
 jest jídlo či pokrm. Co piji, jest nápoj.

6*

32.

Mé srdéčko také cití.

Srdéčko mi tluče v tělíčku; to má rádo otce, matičku. Víte-li, odkud to srdéčko mám? Dobrý Pán Bůh mi je daroval, abych ze všeho se radoval, vůkol co pěkného ve světě znám.

33.

Čiň dobře bližnímu!

Vojtěch přišel ze školy domů a dostal od matky svačinu, krajíc pěkného bílého chleba. I šel na dvůr; ale sotva že počal jísti, přišel k němu chlapec chudobný, a vida ten pěkný chléb, pravil lítostivě: Má sestra je mdlá po nemoci, té by chutnal bílý chlebiček; ale my si ho nemůžeme koupiti. Vojtěch podíval se na chlapce a zase na chlebiček, i rozlomil krajíc ve dvě a větší kus dal chlapci řka: Na, dones ten kus sestře a řekni, že jí ho přeji ze srdce.

34.

Myslim, mluvím, jsem člověk.

Prokop byl jednou v domě, kde teta jeho bydlí. Zná teď dům ten a ví, kde stojí. Pamatoval si to.

Mařenka slyšela pohádku, kterou jí babička vypravovala. Umí ji teď také vypravovati. Pamatovala si ji.

Toník naučil se říkati otci přání, ale již říkati ho neumí. Nepamatoval si ho, zapomněl je.

Kateřina dlouho hledala svou knihu, protože nevěděla, kam ji položila. Když si na to vzpomněla, našla ji.

Vojtěch když ze školy šel domů, vzpomínal si na to, co pan učitel vypravoval. Říkal si to, aby toho nezapomněl. Ale nemluvil při tom ani nahlas ani pošeptmo, nýbrž tak, že toho nikdo neslyšel, že při tom ani ústy nehýbal. Myslíl si to jen. Co cestou myslíl, to matce doma vypravoval.

Já také mohu si něco mysliti a, co si myslím, vypravovati. Jsem člověk.

My všickni jsme lidé.

35.

M l u v í m.

Ústa mám a mluvit umím. Čemu ještě nerozumím, po tom rodičů se ptám. Myslivám i rozmlouvám. Směji se a někdy

zpívám; ráno, večer se modlívám, a má duše velebí Pána Boha na nebi.

* * *

*Maličký sklípek,
v něm dvě řady slípek
a červený kohoutek.*

36.

Buď upřímný!

Matka seděla s Martínkem ve světnici. Otec přišel právě ze zahrady a pravil hlasem přísným: Co jsem spatřil v zahradě! Květinčky na jednom záhoně jsou pošlapány. Kdo mi pokazil radost?

Matka se zarmoutila, a Martínek uleklý díval se k zemi. Za chvíli se zeptal otec synka: Nevíš-li, kdo ty květiny pošlapal?

Tu vstal Martínek a pravil k otci s očima slzavýma: Ach, tatínku, já jsem to udělal; honil jsem se tam se soudruhem a nedal jsem pozor na cestičky.

Rodiče napomenuli chlapce a odpustili mu, protože se upřímně přiznal.

37.

A l m u ž n a.

*Za maličký dárek Karolinka prosí; —
místo promlsání stařence jej nosí.*

*Stařenka je chudá, dost' se naplává;
nemá, než co se jí almužničkou dává.*

*Matinka pak praví k dítětu slitovnému:
Hodná jsi, že dáváš ráda chudobnému.*

38.

V ý s t r a h y.

Nepozorné, všetečné děti přicházejí často k úrazu; děti nestřídmé a mlsné připravují se o zdraví.

Dítky, neběhejte divoce po schodech!

Nenahýbejte se s oken anebo přes roubení u studnic!

Nesedejte za vůz!

Nenabíhejte do cesty, kudy se jezdí!

Nechoďte k neznámým koním!

Nedrážděte psů!

Nezdvihejte příliš těžkých věcí!

Nehrejte zbraní ani sirkami!

Nekoupejte se bez dohlídky, kde byste se mohly utopiti!

Neklouzejte se na tenkém ledě!
 Nejezte ovoce nezralého!
 Nejezte, čeho neznáte!
 Nepijte, když jste uhřátý!
 Neléhejte do chládku, jste-li upoceny!

39.

D u š e.

Jsme živi. Živé tělo je tak utvořeno, že můžeme dýchat, cítit, vidět, slyšet a všelijak sebou pohybovat. Ale tělo mrtvé není takové jako živé. Mrtvé tělo nedýchá, necítí, nevidí, neslyší ani sebou nepohybuje. Čím to jest? V těle živém je něco, čeho v mrtvém není. V těle živém je duše. Tělo samo nevidí, ani neslyší, ani necítí. Člověk vidí, slyší, cítí jen dotud, pokud má duši v těle. Tělo samo nic neví, o ničem nepřemýšlí, nic nechce. Ale duše v těle ví, přemýšlí a, co se jí líbí, to mítí neb dělati chce. Tělo samo sebou nehýbá. Duše hýbá tělem.

Duše naše nikdy neumře, jest nesmrtelná; tělo jest smrtelné.

Při smrti se duše od těla odděluje.

Duše bez těla jest pouhý duch.

O zvířatech čtvernohých.

40.

K ů ň.

Kůň má hlavu, trup s krkem, čtyři nohy a ohon. To vše spolu je tělo koňovo.

Vnitř skládá se tělo z masa, z krve, z kostí. Vně je maso kryto koží. Kůže porostlá je srstí. V srsti rozeznáváme chlupy.

Z malého hříběte bývá veliký kůň.

Kůň roste.

Aby rostl, jí či žere.

Žere trávu a oves. Pije vodu.

Kůň vidí očima, slyší ušima, čichá nosem, okouší jazykem a cítí po celém těle. Nohama dupe, kráčí, běhá, utíká, cválá. Krk ohýbá a kroutí jím. Ušima stříhá. Ohonem se ohání.

Kůň je živ. Jest živ, ale nemluví. Žádný kůň mluvíti se nenaučí.

Kůň je zvíře.

41.

Můj koník.

Já jsem hrdina z Drtína přeudatný:
nosívám ručnici, po boku šavlici,
střílím a šermuji po světlici.

Já mám koníčka, holečka dřevěného;
však přece hýbá se, skáče a vzpíná se
pode mnou hopy, hop! — stane zase.

Já se rozjedu, zajedu na dvoreček;
jezdívám do kroku, hned zase do skoku,
kůň je vždy veselý bez obroku.

Já jsem školáček, vojáček přeudatný —
hrdina od kosti, který si s radostí
zahraje, zazpívá do sytosti.

42.

Malý jezdec.

*Koníku můj čerstvý, už se jízdy chop:
poklusáme spolu horem, dolem, hop!*

*Na cestu se dáme — cesta daleká;
ale koník rychlý se jí neleká.*

*Proto s chutí dále zhurta do skoku!
dostaneš pak za to mírku obroku.*

43.

Zvířata čtvernohá.

Osel, vůl, koza, kočka, pes mají části těla jako kuň. Rostou. Vidí, slyší, čichají, okoušejí, cítí, pohybují se. Jsou živi, ale nemluví a řeči nerozumějí. Nejsou lidé, jsou zvířata. Že mají čtvero noh, říkáme jim zvířata čtvernohá.

44.

Jak pes slouží člověku.

„Aj, pastýři, mnoho zdraví!“

„„Kam jdeš, psíku?““ ovčák praví.

„Službu hledám,“ dí mu pes.

„Dostaneš jí ještě dnes.““

*Bedlivě pes ovce hlídal,
s hospodářem chleba jídal,
milerád t.m za vděk vzal,
peněz, šatů nedostal.*

„Aj, myslivče, mnoho zdraví!“

„„Kam jdeš, psíku?““ lesník praví.

„Službu hledám,“ dí mu pes.

„Dostaneš jí ještě dnes.““

*Chytře zajíce pes chytal,
kde se který lesem kmítal,
za odměnu od pána
kost mu byla podána.*

„Aj, sedláče, mnoho zdraví!“
 „„Kam jdeš, psíku?““ rolník praví.
 „Službu hledám,“ dí mu pes.
 „„Dostaneš jí ještě dnes.““
 Pečlivě pes domov hlídal,
 a kdy škůdce zlého vídal,
 vždycky silně štěkával,
 za to v boudě léhával.

45.

Učený psík.

*Bystrý Čeněk psíka vycvičiti hleděl,
 aby pěkné kousky provozovat uměl.
 Psík se učil stále, nic se neunavil,
 jak to Čeněk viděl, sám tu k sobě pravil:
 Když tak psík se cvičí s plnou pozorností,
 také já se musím učit s ochotností.*

46.

Která čtvernohá zvířata ještě známe.

Někde na půdě pod střechou nebo ve tmavé komoře běhávají myši.

Na pole z lesa vybíhají zajíci.

V lese po stromech skáče a leze veverka.

V některém lese bývají také srnci, daňkové, jeleni.

Uvidí-li kočka myš, honí ji, chytá ji.

Na poli za myší honí se lasice.

Zajíce honívá liška i pes.

Veverku stíhá kuna.

Na louce bývá v zemi krtek, v zahradě
ježek, u vody rýsek.

To vše jsou zvířata čtvernohá.

47.

Hádanky.

Tázala se hryzka,
je-li chňapka doma?

* * *

Kdy bývá kuň nejtěžší?

* * *

Jak hluboko do lesa běhává zajíc?

48.

Myslivec číhá na zajice.

Zajíček běží po silnici,

Myslivec číhá za pšenicí:

*„Počkej, zajíčku! já ti dám ránu,
hlavička se ti uhne na stranu.“*

*„Nebojím se tě, myslivečku,
uteku já ti do háječku:*

tam se ti schovám,

střelit se nedám

jsem rád živ jako ty, můj holečku!“

Kocour a myšky.

*Toulá se kocourek po dvoře,
myšky, hle, šukají v komoře;
běhají, cupají: cupity cup!
pochoutku hledají na mlsný zub.*

*Nesbírají si jen zbytečků,
do másla kousají, syrečků;
do jíchy, koláčů, do jitrnic
daly se mlsoty jako by nic.*

*Po hodech k tanci se schystaly,
samy si pískaly, výskaly.*

*Jaký to divoký shon je a ples!
Co se to stalo jen s myškami dnes?*

*Však se vám veselost vykouří!
V okně — hu — hlava je kocouří;
hr! nežli seskočil kocourek sám,
utekly mlsalky všecky ty tam!*

Užitek zvířat čtvernohých.

Některá zvířata člověku slouží nebo jej obveselují.

Koně osedlává jezdec, nebo jej vozka do vozu zapřahá.

Vola zapřahá rolník do pluhu, když chce orati pole.

Pes hlídá dům i stádo, a myslivci pomáhá loviti zvěř.

Kočka lapá myši a potkany.

Mnohá zvířata dávají nám potravu za živa nebo když je zabijeme.

Od krávy máme tučné mléko ku pití, do jídel, na máslo, tvaroh a sýr. Také ovce a koza dávají mléko za nápoj a na sýr.

Řezník poráží voly a krávy, aby nám opatřil maso hovězí. Z telat máme maso telecí, z vepřů vepřové, z beranů a ovec skopové.

Pro maso střílívá se také zajíc, srnec a jelen. Maso srnčí a jelení jmenuje se zvěřina.

Také nám poskytují zvířata mnohých látek na oděv a na obuv.

Kůži z volů, z krav a z telat vydělávají koželuzi. Ovčí kožešinu připravují jircháři. Z vlny ovčí dělají soukeníci sukna a jiné vlněné tkaniny. Také dobře můžeme užiti kůže koňské, kozí, vepřové, jelení, srnčí i zaječí.

O ptácích.

51.

Kohout.

Kohout má hlavu se zobákem, trup s krkem, dvě křídla, dvě nohy, ocas. Jinak se skládá tělo jeho z krve, masa, kostí a kůže peřím porostlé.

Kohout také vidí očima a slyší ušima. Cítí-li hlad, zobe zrní, a tak se živí a roste. Často kráčí po dvoře z místa na místo a někdy také na plot si vylítne. Jest živ, jest zvíře.

Kohout nemá čtvero noh. Není zvíře čtvernohé, ale dvounohé. Kohoutovi podobá se slepice.

Znám také holuba, husu, kachnu, krocana, páva, vlaštovku, vrabce.

Tato zvířata mají jako kohout hlavu se zobákem, trup, dvě křídla, dvě nohy a ocas; celé tělo jejich jest opeřené.

Jsou to ptáci.

Slepice, husa, kachna, holub a někteří jiní ptáci poskytují nám masa za pokrm.

Slepice snáší vejce.

Od husy máme peří do peřin.

52.

Kohout co dělá.

Aj, kohoute, s pravdou ven! Což pak děláš celý den na dvoře, kde slepička krákoře?

Časně ráno, raníčko, než zasvitne sluníčko, kokrhám, píseň svoji zazpívám.

Slípky vodím k snídání před stodolu na stlaní. Zobejte! zrněčka si hledejte!

Najdu-li kde červíčka, dostane ho slepička, sobě sám, jen co zbývá, ponechám.

Sousedova kohouta zaženu hned do kouta, sotva že na blízku se okáže.

A když večer nastává, zpěv můj dítky volává: Kykyryky! Jdi, dětátko, jdi a spi!

53.

Slepice.

Když snese slepice vajíčko, dá se do volání a kďáče:

Kokoko, kokoko kďák:

kam mám to vajíčko dát?

Když se jí hospodář nelíbí, říkává mu:

Tototos, tototos hospodář?

tototos, tototos hospodář?

Pasačka.

*Paste se, housata, roste vám travička;
roste vám, přiroste, spadne-li rosička. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!*

*Do žita, pšenice na škodu nechodte, hou-
sátek maličkých, husy, tam nevodte! Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!*

*Neposlechnete-li, pozdvihnu metličku, po-
šlehám, potrestám mlsavou hubičku. Hudě hej,
hejhej, hejsa, hej!*

*V louži se nebrouzdej, housátko žlutoučké,
umyj se v potoce a budeš hezoučké. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!*

*V zimě pochválíme tvoje bílé peří, a ty
dáš nám také pečení k večeři. Hudě hej,
hejhej, hejsa, hej!*

*Housátka, husičky, děláte štěbety; jen aby
nebyly ze štěbet klevety! Hudě hej, hejhej,
hejsa, hej!*

Holubička.

Sotva bílý den zasvítá, holubice v polích
lítá, lítá, nelení tam po osení, a již v ranní
době hledá pokrm sobě.

A když najde tam zrnéčko, zaplesá její srdéčko. Mine hodina, nezapomíná holubice matka na svá holoubátka.

Prázna domů nepřiletí, pokrm nese pro své děti. Děti čekají a zavrkaají, když se jejich máti nazpět domů vrátí.

Více než ta holubička pečuje o mne matička; práce nešetří, i když jsem větší, miluje mě stále; to jí buď ku chvále!

56.

Liduška a holubička.

K Lidušce do pokojíčka přiletěla holubička. Liduška malá se radovala, dala jí zobání, zbytky od snídaní, a ji hladila a k ní pravila: Nebojíš se mne, holubičko? Holubička zavrkala: Co bych se bála, má holčičko? Zlého jsem nic nedělala. Ty tak hodná vyhlížíš; vid, že mi neublížíš?

57.

Které ptáky slýcháme zpívati.

V zahradě, na poli i v lese slýchám zpívati všelike ptáky. Někteří ptáci křičí, ale nezpívají.

Pěkně zpívá skřivan, pěnkava, stehlík,
kos, drozd, číž. Nejpěkněji zpívá slavík.

Kukačka kuká, vrána kráká, sova houká,
křepelka tluče, jako by volala: pět peněz!
Špaček i slova naučí se vyslovovati.

Velicí ptáci jsou: orel, sup, výr, je-
střáb, čáp.

58.

Konipásek.

*Konipásek bojí se, aby v zimě nezmrzl,
proto uletuje na podzim do teplých krajin.
Ale když jaro nastává, vrátí se k nám, po-
sadí se na plot a volá sedlákovi do oken:*

Živ-lis, sedláče, živ-lis?

živ-lis?

59.

Kdo ví, co je to?

Chodí to v koruně — král není,
nosí ostruhy — rytíř není,
má šavli — husar není,
k ránu budívá — ponocný není.

* * *

Bílé to vyhodíš,
a když to spadne,
je to žluté.

* * *

Roztloukla se nám bečička,
žádný bednář ji nespraví.

* * *

Soudeček bez obrouček,
a v něm dvoje víno.

60.

Zvířátka také cití.

Neškodí, chlapče, ptáčkům, veselým zpě-
váčkům, oni libě zpívají a housenky sbírají.

Netrap nikdy zvířátek, nevybírej holátek;
cítí bolest jako ty, nedělej jim trampoty!

61.

Vlaštovička.

Vlaštovička z rána budívá dítky, aby
časně vstaly a do školy se vypravily.

Zpívá jim:

*Vstala, vstala, vstala,
devět políček obkřídala,
a ty ještě spíš?*

Z jara, když přiletí z daleké pouti své,
volává:

*Na zimu jsem odletěla,
bylo všeho dost;
na jaře jsem přiletěla,
není nikdež nic!*

62.

Skřivánek.

*Skřivánek je malý pták,
nerad pozahálí,
s svítáním prozpěvuje,
Pána Boha chválí.*

*Dělejme my také tak,
jak dělá ten ptáček,
a tak bude z každého
hodný pilný žáček.*

63.

Člověk a skřivánek.

Člověk.

Proč málo, skřivánku, na zemi zpíváš?
Pověz, můj milánku, proč vysoko létáš,
pod oblaky dlíváš, křídloma třepetáš?

Skřivánek.

Dole bydlím a sedám, dole potravu hledám;
pod oblaka lítám, Boha tam oslavuji;
křídlo ma třepetám, že jsem zdráv, se raduji.

64.

Sup a čáp.

Volá sup: Čápe, hej! něco dej mi na
zub! Čáp honem dí po něm: Máš-li chuť,
tu pobuď; raků, žab si nalap. Dí mu sup:
Co do těch, těch si nech! Tam holub! Já za
ním poletím. — Letěl sup dál a dál, a holub
se ho bál. Ale aj, byl tu háj. Hajný sám
čekal tam. Pif a paf! rány dal, a pes haf!
Dále sup neletěl, sám holub uletěl.

Ještě o některých zvířatech.

65.

Kapr. Ryby.

Kapr má hlavu, trup, žábry, ploutve,
ocas. Tělo to je z masa, krve a tenkých
špičatých kostí; kryto jest šupinami. Kapr
vidí, slyší, cítí, požívá potravu, roste, mrská
sebou a plove — ale jen ve vodě. Jest živ,
jest zvíře.

Znám také jiná zvířata, která jako kapr žijí jen ve vodě. Taková jsou: štika, okoun, mřenka, sumec, ouhoř.

Ta všechna jako kapr mají žábry, ploutve a tělo šupinaté. Jsou to ryby.

* * *

Jakých ryb je v rybníce nejvíce?

66.

Kterak žáby na sebe pokřikují.

Kmotra!

Co pak?

Pojďme!

Kam pak?

Vařit!

Co pak?

Ryby raky, ryby raky.

Na to všechny hrčí: Ryby raky, ryby raky,
ryby raky!

Potom se jedna optá: Dáš nám?

Druhá odpoví: Taky taky, taky taky.

A zas všechny: Taky taky, taky taky,
taky taky.

67.

H m y z.

V zahradě poletují včely, vosy, sršňové. Na cestě venku viděti bývá chrobáka. Na květiny sedávají motýlové. Kolem stromů poletují chrousti.

Všecka tato a jim podobná zvířata jedním slovem jmenují se hmyz.

68.

Mravenci a včely.

Zvířátko pilné, mraveneček, sem a tam nosí svůj raneček. Od ranního šera až i do večera stále se pohybuje, vesele vždy pracuje.

Včelička hledá na lučinách medovou šťávu po květinách; co si v létě nasbírá, v zimě střídě požívá.

69.

Moucha a komár.

Lítala moucha světlicí, spatřila s vínem sklenici; trochu se vína napila, hned se jí hlava točila.

Sotva to komár uhlídal, moudře sám sobě povídal: „Ve víně já se nesmočím, raděj si v světle proskočím.“

Lítal a lítal světnicí, uviděl svíci hořící; svíce jej k sobě vábila a hned mu křídla spálila.

70.

Kolik živočichů.

Rád bych věděl a spočítal, kolik jest na zemi zvířátek, kolik pod oblohou ptačátek? Ale kdož pak z lidí dobře by mi vypočítal, co mé oko sotva vidí, všechny broučky a červíčky, všechny ve vodách rybičky? Lidé velcí, učená, v uměních vycvičená, sotva jejich jména znají, jak je všechny spočítají? Darmo já se lidí ptám, jediný Bůh ví to sám; on jim denně pokrm dává, i mně život zachovává.

O rostlinách.

71.

Jabloň. Stromy.

Jablka se trhají na jabloni. Jabloň bývá v zahradě. Stojí tam stále na jednom místě a má v zemi kořen, nad zemí kmen, na kmeni větvě, na větvích listy. Nejprve je kmen nízký a tenký, ale každým rokem

stane se trochu vyšším a silnějším. Vzrůstá. Také větve vzrůstají. Když jabloň vzroste, bývá na jaře mezi listím jejím mnoho květu. Květ brzo opadá, a začnou se z něho dělati malá jablíčka. I ta znenáhla rostou. Když vyrostou, nesmějí se hned trhati, protože jsou ještě velmi kyselá a trpká. Za několik neděl zesládnou, uzrají, jsou zralá.

Jako jabloně rostou také hrušně, švestky, třešně, ořechy. Rostou, avšak nevidí, neslyší, necítí a z místa, na němž stojí, se nepohybují. Nejsou zvířata. Jsou rostliny.

Ze kmene jejich, když se skácí, může se řezati a štípati dřevo. Jsou to stromy.

K rostlinám a stromům počítá se také dub, buk, lípa, bříza, jedle, smrk, borovice.

Jabloně, hrušně, švestky, třešně, ořechy sázíme v zahradách pro chutné ovoce. To jsou stromy ovocné. Ostatní stromy nejvíce v lesích pro dříví se sázejí. Proto lesní stromy se jmenují. Lípa má listy široké, jedle úzké a špičaté jako jehla. Takovému listí říká se jehličí. Lípa je strom listnatý, jedle jehličnatý.

72.

Zeliny.

Na poli rostou brambory, řepa, hrách, čočka. Toho všeho můžeme požívat. To vše jest k jídlu. V zahradě rostou k jídlu též okurky, melouny, tykve; také tam roste salát hlávkový, kapusta, brukev, zelí, karfiol, řetkev, křen, mrkev, celer, petržel, kopr, kmín. To jsou zeliny zahradní čili kuchyňské.

73.

Kdo tomu rozumí?

Zelená jsem, tráva nejsem,
žlutá jsem, vosk nejsem,
tvrdá jsem, kost nejsem,
sladká jsem, med nejsem.

* * *

Plná škola dětí,
a nemají kudy ven.

* * *

Zkroucený, svázaný,
přec o svatbě skáče.

* * *

Kdo to nevidí, zvedne to;
kdo to vidí, nechá toho ležeti.

74.

Žito. Obilí.

Rolníci sejí na poli žito (rež). To když vyroste, má v zemi kořen, nad zemí stéblo a na horním konci stébla klas se zrním. V zrně je mouka. Stéblo a zrní moučné má též ječmen, pšenice, oves, proso. Vše to jest obilí.

Na louce jsou mnohé rostliny se stébly, ale bez moučného zrní. Těm říkáme tráva.

* * *

*Shrbený mužík
běhá po poli;
nepřijde domů,
až je oholí.*

* * *

*Běžela lvice
od Kamenice:
kam pohlédla,
tráva zbledla.*

* * *

Kdy je nejvíce dírek do nebe?

75.

Hřib. Houby.

Hřib roste v lese. Rozeznáváme na něm dvě části, hloubek a klobouk. Takových

rostlin v lese je mnoho, a všem dohromady říkáme houby. Také muchomůrka jest houba. Hříb jest houba jedlá, muchomůrka jest houba jedovatá.

76.

Co z rostlin se vyrábí.

O stromy lesní pečují lesníci, o rostliny v zahradách zahradníci, o rostliny na poli rolníci.

Ze zrní obilného mlynář mele ve mlýně mouku, kroupy, krupici, jáhly.

Z mouky pekaři pekou chléb a housky. Z ječmene sládeci dělají slad. Ze sladu a chmele vaří se pivo.

Z bramborů dělá se škrob a lín.

Z cukrovky vaří se v továrnách cukr.

Lněné vlákno se spřádá. Z příze tkalci tkají plátno a jiné tkaniny.

Dříví stromů se bere na pálení. Dělají se z něho také klády na stavění domův a prkna. Z prken truhláři robí stoly, skříně, židle, lavice a jiný nábytek.

O nerostech.

77.

Křemen.

Křemen nalézá se v zemi nebo na zemi. Neroste, necítí, nehýbá se samovolně. Není ani zvíře ani rostlina.

Podobně jako křemen nachází se v zemi hlína, písek, sůl, síra, železo, měď, olovo, zlato, stříbro. Jsou v zemi, ale nevyrostly. Jsou nerosty.

78.

Užitek nerostů.

Ze hlíny dělá hrnčíř hrnce a jiné nádobí do kuchyně.

Cihlář ze hlíny pálí cihly; z cihel zedníci stavějí domy.

Kámen ve skále se láme, aby se ho na stavění užilo. Pískový kámen otesávají kameníci.

Z vápence vypalují vápeníci vápno; vápno se hasí a s pískem na maltu mísí.

Soli potřebujeme do pokrmů.

Železo zdělávají kováři, zámečníci, nožíři, kosáři, mečíři, klempíři a jiní řemeslníci.

Kováři dělají pluhy, radlice, motyky, sekery, řetězy, hřeby, podkovy, ráfy na kola; zámečníci nejvíce zámky, klíče a kování na dvěře a okna; nožíři nůžky a nože; kosaři kosy a srpy; mečíři šavle a meče; klempíři plechové nádoby, roury a žlaby.

Z mědi a cínu dělají kotláři a cínaři nejvíce nádoby, jako konvice, kotly, vany a podobné.

Ze stříbra a zlata razí se peníze. Zlatníci z těchto kovů zhotovují prsteny, náušnice, náramky, řetízky a jiné skvosty. Hodináři dělají všeliké hodiny. Kapesní hodinky zasazují mnohdy do pouzder zlatých nebo stříbrných.

Čas a jeho rozdíly.

79.

Den a noc.

Vídáme nad sebou oblohu buď jasnou buď zamračenou.

Na jasné obloze ukazuje se nám někdy slunce, někdy měsíc a hvězdy.

Slunce nevidíme vždy stejně vysoko.

Nejníže jest, když vychází nebo když zapadá.

Když slunce vychází, říkáme, že jest jitro čili ráno; po západu nastává večer a noc.

Od rána až do večera slunce svítí čili světlo dává; tu je den — den světlý.

V polovici dne čili v poledne je slunce nejvýše na obloze.

Noc trvá od večera až do jitra. Počátek noci jmenuje se soumrak, konec svítání.

Za dne vše lépe viděti jest nežli v noci, protože slunce jasněji svítí než měsíc a hvězdy.

Nesvítí-li v noci ani měsíc ani hvězdy, nastane čirá tma.

*Metu, metu —
nevymetu;
nesu, nesu —
nevynesu;
až čas přijde,
samo vyjde.*

80.

Matka k ditku ospalému.

*Děťátko malé,
jak jsi ospalé!
Ptáčekové už dávno vstali,
modlitbičky vyzpívali —
a ty ještě spíš!*

*Děťátko malé,
jak jsi ospalé! ..
Já kravičky podojila,
kašičku ti uvařila —
a ty ještě spíš!*

81.

Hodiny.

Na stěně v pokoji visely hodiny. Malý Mojmír zadíval se na ně a pozoroval kyvadlo, které stále stejně rychle tukalo: tyk! tak! - tyk! tak! Na okrouhlém číselníku byly číslice: jednička, dvojka, trojka a dále až do dvanácti. Také tam viděti bylo dvě ručičky, horní a spodní. Obě přímo nahoru ukazovaly. V hodinách něco hrklo, a hodiny začaly bít. Mojmír napočítal dvanáct.

Otec přistoupil k Mojmírovi a pravil: Teď je právě poledne. Dívej se chvíli na hodiny a uvidíš, že horní ručička bude se hýbat v pravo. Za hodinu proběhne jednou kolem a bude ukazovati opět vzhůru na dvanáct. Zatím druhá, spodní ručička, pošine se tam, kde je jednička. Hodiny odbijí jednu. Než horní ručička podruhé kolem proběhne, pošine se spodní ke dvojce. Tu odbijí dvě hodiny. — A jak to půjde

dále? — K tomu doložil otec: Dvanáct hodin bije buď v poledne nebo v půlnoci, šest hodin z rána a na večer. Tolik hodin bije, na kolik spodní ručička ukazuje.

82.

Den a rok.

Ke dni počítáme také noc. Proto říkáme, že celý den trvá od jitra do jitra, od poledne do poledne, od večera do večera, od půlnoci do půlnoci.

Takový den má dvakrát dvanáct hodin.

Sedmi dnům říkáme týden, a ty se jmenují: neděle, pondělí, úterý, středa, čtvrtek, pátek, sobota. Neděle jest den Páně; ostatní dnové jmenují se všední a jsou ku práci ustanoveni.

Čtyři neděle a dva nebo tři dni k tomu činí jeden měsíc.

Rok má dvanáct měsíců, a ty se jmenují: leden, únor, březen, duben, květen, červen, červenec, srpen, září, říjen, listopad, prosinec.

Také se praví, že má rok čtyři čtvrtletí: jaro, léto, podzim a zimu. Každé čtvrtletí má tři měsíce nebo třináct neděl.

* * *

*Jeden otec má sedm synů, a každý ten
syn má jednu tvář bílou a jednu černou.*

* * *

*Stojí, stojí dub,
a na tom dubě
dvanáct větví,
na každé větví
po čtyřech hnízdách,
a v každém hnízdě
po sedmi vajíčkách.*

83.

Slunéčko.

*Hřej, slunéčko, hřej,
hory, doly křej:
povyskoč si výše,
na té naší střeše
kolo udělej.*

84.

M á j.

*Vítej, vítej, máji!
my jsme tobě rádi.
Vítej, léto líbezné,
obilíčko zelené.
Co nám léto přinese,
zima zas to odnese.*

85.

Májový déšť.

*Májový deštiček,
dej nám ho Pámbíček!
aby se vydařil
na poli chlebiček.
Dej nám Pán Bůh deštička
na naše políčka,
aby se zdařilo
žito i pšenička.*

86.

Hra na vojáky.

Tluče bubeníček, tluče na buben, a svolává hochy: Hoši, pojdte ven! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky. Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Vezměte své tašky a své ručnice; připněte si k boku ostré šavlice! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky. Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Do řady se stavme, malí vojáci, i budeme někdy statní jonáci! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky. Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam je břeh u cesty jako pevný hrad, toho dobudeme beze všech útrat. Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky. Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam stojí bodláčí: Hej na ně spolu!
To my posekáme: Všem hlava dolů! Zahra-
hrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky.
Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Utíká zajíček, má před námi strach;
běžet ho necháme, schováme si prach. Zahra-
hrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky.
Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Sedě teď na bobku stříhá ušima; snad
se nám vysmívá ta čtveračina! Zahrajem
si na vojáky, máme flinty a bodáky. Hola,
hura, hej, nikdo nemeškej!

My jej potrestáme, neuteče zdráv; na
zajíce střelme: pif! a puf! a paf! Zahrajem
si na vojáky, máme flinty a bodáky. Hola,
hura, hej, nikdo nemeškej!

Zahnali jsme svého již nepřítele; vítězi
se vraťme domů po dole! Hráli jsme si na
vojáky, složme flinty a bodáky! až pak
bude čas, zahrajem si zas!

87.

Piseň letní.

Tráva, tráva, tráva zelená!

Usychala trávička,

spadla na ni rosička;

tráva, tráva, tráva zelená!

Hájek, hájek, hájek dubový!

V něm obývá slavíček,
umí mnoho písniček;
hájek, hájek, hájek dubový!

Louka, louka, louka za vodou!

Kvetou na ní květiny,
libovonné byliny;
louka, louka, louka za vodou!

Růže, růže, růže červená!

Kdo ji trhá, píchne ho
do palečku měkkého;
růže, růže, růže červená!

Lípa, lípa, lípa košatá!

Libě voní její květ,
z něho včelky berou med;
lípa, lípa, lípa košatá!

Žito, žito, žito se bělá!

Nový zraje chlebiček,
naklepeme srpeček;
žito, žito, žito se bělá!

Pšenka, pšenka, pšenka dozrává!

Až ji všecku požneme,
obžinky mít budeme;
pšenka, pšenka, pšenka dozrává!

Léto, léto, léto radostné!
 Koho těší v poli klas,
 zvučný vydá zpěvu hlas:
 Léto, léto, léto radostné!

88.

Kdo to uhodne?

Přišel k nám bílý kůň,
 zalehl nám celý dvůr.

* * *

Kousá, kousá —
 nemá zubů,
 lítá, lítá —
 nemá křídel.

* * *

Sletěl ptáček bezperák
 na náš stromek bezlisták,
 přišlo na něj bezzubátko,
 sežralo to bezpeřátko.

* * *

Běhá to okolo chalupy,
 dělá to cupity, cupity.

89.

Ptáček v zimě.

Kdo to klepá venku? Hleďme, modrý
 ptáček! Na našem okénku sedí ubožáček.
 V poli všecko pusto, sněhu padá husto.

Nám je dobře ve světnici, ptáček mrzne na větvi. Pojď sem, ptáčku, pojď, zpěváčku! drobtů dosti máme; těch my tobě dáme, a na první jarní den pustíme tě zase ven.

90.

Koledníci.

O vánočních svátcích chodily dvě chudobné dívky po vesnici koledou. Byl to malý Matějíček s menší ještě sestříčkou Annou. Tatínek jejich již zemřel, a maminka jim nemohla pořídití teplého oděvu. Proto byly jen chatrně oblečeny a klepaly se zimou. Přišly také do statku, který náležel sedlákovi Zemanovi. Postavily se u dveří a Matějíček zpíval:

*Já jdu na koledu,
nesu si pytel;
kdo mi ho dá plnej,
bude můj přítel;
dejte aspoň půl,
bude plnej stůl,
dejte aspoň čtvrt,
nežli přijde smrt.*

Když Matějíček dozpíval, řekly obě dívky: Pochválen buď Pán Ježíš!

Hospodyně pozvala obě dítky do světnice, aby se ohřály. Dala jim jísti teplé polévky, vyhledala jim botky a vlněné punčochy, aby je tak nezáblo; k tomu ještě přidala Matějíčkovi kabátek, Anně teplý šátek, oběma pak po hodném krajíci bílé vánočky.

„Zaplať Pán Bůh, i zaplať Pán Bůh,“ volaly dítky několikráte po sobě a očka se jim zářila radostí.

To když viděla Madlenka, čtyrletá hospodářova dceruška, chtěla ukázati dítkám, že již také něco říkati se naučila. I přistoupila k nim, dala každému pěkné červené jablíčko a zpívala:

*Až já budu velká,
bude ze mne selka:
přijďte k nám,
já vám dám
hodnej ucháč mléka.*

O B o h u.

Pán Bůh jest pouhý duch. Viděti ho nemůžeme. Ale vidíme přemnoho těch krásných věcí, které učinil na nebi i na zemi. Co lidé udělati nemohou, Pán Bůh jediný učí-

nití může. Nám dává živobytí. Od Pána Boha máme tělo i duši. Duši naši učinil rozumnou, aby poznávala, co jest krásné a dobré. Také vůli jí udělil, aby ráda konala to, co rozum za dobré uznává.

Bůh ví, co bylo, co jest nyní, co bude. Vidí, co se děje na zemi i na nebi. Jemu známo jest, co myslíme, čeho si žádáme, co mluvíme i co konáme.

Dobří lidé líbí se Bohu, zlí se mu protiví.

92.

Důvěra v Boha.

*Kdo v Boha doufá,
ten sobě nezoufá:
chudobu i zboží
přijímá za dar Boží.*

Vysvětlení hádanek. Článek 12. 1. Oči. 2. Pila. — Článek 14. Křen. — Článek 30. Slunce, když silně pálí. — Článek 35. Ústa, zuby, jazyk. — Článek 47. 1. Myš, kočka. 2. Když člověku šlápne na nohu. 3. Jen do prostřed; potom zas běží z lesa. — Článek 59. 1. Kohout. 2., 3. a 4. Vejce. — Článek 65. Mokřých. — Článek 73. 1. Mrkev. 2. Makovice. 3. Věvec. 4. Červivé ovoce. — Článek 74. 1. Srp. 2. Kosa. 3. Po žních jsou dirkovitá strniska. — Článek 79. Slunečné světlo oknem do světnice na podlahu padající. — Článek 82. 1. Týden. 2. Rok, měsíc, týden a den. — Článek 88. 1. Sníh napadlý. 2. Sníh poletující. 3. Sníh a slunce. 4. Dešťové kapky padající s okapu.

Rakouská národní hymna.

1.

Zachovej nám, Hospodine,
 Císaře a naši zem!
 Dej, ať z víry moc Mu plyne,
 Ať je moudrým vladařem!
 Hajme vždy koruny Jeho
 Proti nepřátelům všem:
 Osud trůnu Habsburského
 Rakouska jest osudem.

2.

Přijíme věrně povinnosti,
 Chraňme právo počestně,
 A když třeba, s ochotností
 V boj se dejme statečně!
 V paměti povděčné mějme
 Slávu vojska vítěznou;
 Jmění, krev i život dejme
 Za Císaře, za vlast svou!

3.

Čeho nabyl občan pilný,
 Vojín zbraní zastávej;
 Uměním i vědou silný
 Duch se zmáhej, jasně skvěj!
 Bože! slávy rač popřítí,
 Žehnej vlasti milené:
 Slunce Tvé nechť v míru svítí
 Na Rakousko blažené!

4.

Stůjme k sobě každou chvíli:
 Svornost jenom moci dá;
 Spojené kde vládnou síly,
 Snadno vše se vykoná.
 Když se ruka k ruce vine,
 Pak se dílo podaří;
 Říš Rakouská nepomine:
 Sláva vlasti, Císaři!

5.

Císaři po boku vládne
 Rodem, duchem spřízněná,
 V kráse, kteráž neuvadne,
 Císařovna vznešená.
 Bože! račiž rozkvět nový
 Habsburskému domu dát:
 Františkovi Josefovi,
 Alžbětě rač požehnat!